บทที่ 2

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

2.1 หนังสัตว์

หนังสัตว์สามารถจำแนกออกได้เป็น 3 ประเภท (อนันต์, 2520) ได้แก่

1. หนังสัตว์ใหญ่ (hides) เช่น หนังโค หนังกระบือ หนังม้า
2. หนังสัตว์เล็ก (skins) เช่น หนังลูกโค หนังแพะ หนังแกะ หนังสุกร หนังกระต่าย
3. หนังสัตว์เลื้อยคลาน เช่น หนังงู หนังจระเข้

โครงสร้างของหนัง จำแนกเป็น 3 ส่วน (ภาพที่ 2.1) ได้แก่

1. หนังชั้นบนสุดหรือหนังกำพร้า (epidermis) เป็นชั้นปกคลุมหนัง มีความหนาประมาณ 0.5-2% ของความหนาของหนังทั้งหมดโดยมีลักษณะเป็นเยื่อบางๆ ไม่มีเส้นเลือดมาหล่อเลี้ยง

2. หนังชั้นกลางหรือหนังแท้ (dermis หรือ corium) มีความหนาประมาณ 15% ของความหนาของหนังทั้งหมด โดยหนังชั้นนี้เป็นส่วนประกอบหลักของหนังฟอก มีองค์ประกอบที่สำคัญ เช่น โปรตีนเส้นใย (fiber protein) เนื้อเยื่อเกี่ยวพัน (connective tissue) ต่อมเหงื่อ เส้นประสาท เส้นเลือด โดยสามารถแบ่งออกได้อีก 2 ชั้น คือ ชั้นบน (parpillary layer) ประกอบด้วยเส้นใยเล็กสานกันอยู่อย่างหนาแน่นและชั้นล่าง (recolor layer) เป็นเส้นใยที่หยาบกว่าและสานกันอยู่อย่างหลวมๆ ซึ่งหนังสำเร็จรูปที่ผลิตได้ส่วนใหญ่ขึ้นกับส่วนบนของหนังชั้นกลาง

3. หนังชั้นล่างสุดหรือหนังชั้นใต้ผิวหนัง (subcutaneous หรือ hypodermic) ประกอบด้วยไขมันและพังผืดที่จะถูกกำจัดออกด้วยเครื่องถากหนัง (fleshing machine)

ลิขสิทธิ์มหาวิทยาลัยเชียงใหม่
Copyright© by Chiang Mai University
All rights reserved

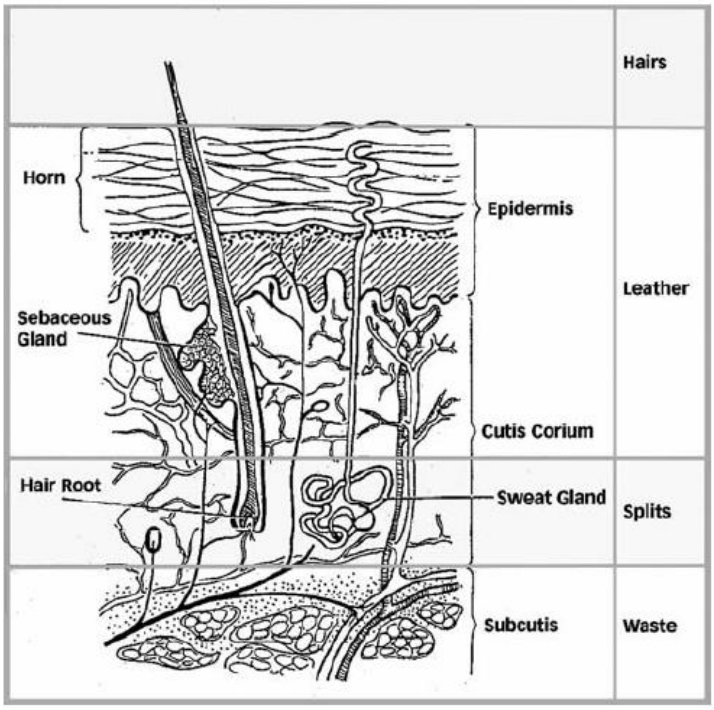

ภาพที่ 2.1 โครงสร้างของหนังสัตว์

ที่มา: Schrieber and Gareis (2007)

อุตสาหกรรมฟอกหนังส่วนใหญ่ เมื่อรับหนังดิบเข้ามา โรงงานมีการเตรียมวัตถุดิบโดยการผ่านกระบวนการเตรียมหนังก่อนฟอก (beam house process) เพื่อกำจัดส่วนที่ไม่ต้องการ เช่น ขน เศษหนังออกจากหนังดิบและเตรียมหนังให้พร้อมสำหรับการฟอก (กรมโรงงานอุตสาหกรรม, 2549) โดยมีขั้นตอน (ภาพที่ 2.2) ดังนี้

1. การหมักเกลือ (salting curing) เป็นขั้นตอนการเก็บรักษาหนังเพื่อรักษาหนังดิบไม่ให้เน่า ซึ่งมักใช้การหมักด้วยเกลือประมาณ 20% น้ำหนักหนังดิบ โดยหนังดิบจะสูญเสียความชื้นออกจากหนังในปริมาณเท่าๆ กับน้ำหนักเกลือที่เพิ่มขึ้นในหนัง หลังจากนั้นจึงสะบัดหนังหรือเคาะหนัง เพื่อเอาเกลือออก

2. การล้างหนัง เป็นการคืนน้ำให้แก่หนังดิบและทำความสะอาด ทำให้เศษเนื้อ ขน หนังตะกอนดินที่ติดมากับหนังดิบหลุดออกมา

3. การแช่น้ำปูนและกัดขน การแช่น้ำปูนเป็นขั้นตอนที่ทำให้หนังบวมด้วยน้ำปูนหรือสารแคลเซียมไฮดรอกไซด์เพื่อปรับสภาพหนัง และกัดขนด้วยสารประกอบซัลไฟด์เพื่อละลายขนสัตว์ที่ติดมากับหนังดิบ ทำให้ขนและหนังกำพร้าบางส่วนละลายออกมา

ลิขสิทธิ์มหาวิทยาลัยเชียงใหม่
Copyright© by Chiang Mai University
All rights reserved

4. การขูดพังผืด (fleshing) และผ่าแยกชั้น (splitting) หนังที่ผ่านการแช่น้ำปูนแล้วจะถูกนำมาขูดพังผืดด้วยเครื่องขูด จากนั้นจะนำไปเข้าเครื่องผ่าแยกชั้น โดยปกติหนังวัวและควายสามารถผ่าหนังดิบออกได้เป็น 3-4 ชั้น หนังดิบสองชั้นด้านบน เรียกว่า หนังชั้นบน (upper) จะถูกส่งต่อไปทำการฟอกหนัง ส่วนหนังส่วนล่างหรือหนังชั้นใน (splits) เป็นเศษหนังและพังผืดที่มีสีเขียวคล้ำเนื่องจากการทำปฏิกิริยาในขั้นตอนการแช่น้ำปูนและกัดขน

5. การล้างน้ำปูนของหนังส่วนล่าง (deliming of splits) ในขั้นตอนนี้จำเป็นต้องเติมเกลือแอมโมเนียคลอไรด์ เพื่อลดการพองบวมของหนังและทำให้เป็นกลาง โดยใช้กรดปรับค่าความเป็นกรด-ด่างให้เหลือประมาณ 7-8 และมีการเติมสารออกซิไดซ์ เช่น ไฮโดรเจนเปอร์ออกไซด์ เพื่อช่วยกัดสีหนังให้จางลง เมื่อนำหนังส่วนล่างไปล้างน้ำปูนแล้ว สามารถนำหนังดิบไปผลิตอาหารแทะเล่นสำหรับสุนัขได้

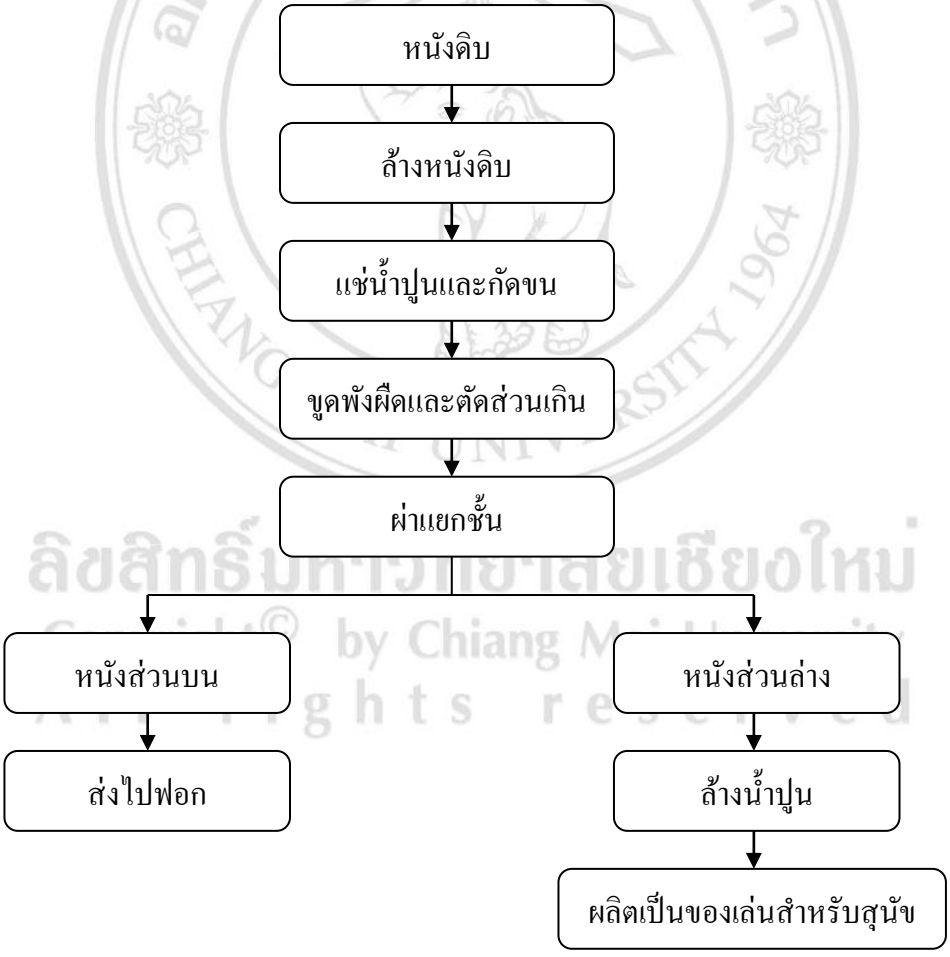

ภาพที่ 2.2 ขั้นตอนการเตรียมหนังก่อนฟอกของโรงงานฟอกหนัง
ที่มา: กรมโรงงานอุตสาหกรรม (2549)

ลิขสิทธิ์มหาวิทยาลัยเชียงใหม่
Copyright© by Chiang Mai University
All rights reserved

การผลิตหนังของบริษัท ชัยวัฒนา แทนเนอรี่ กรุ๊ป จำกัด (มหาชน) ได้ใช้หนังของวัวเป็นวัตถุดิบและทางบริษัทฯ ได้มีการคัดคุณภาพหนังที่ดีไปใช้ในการฟอก เพื่อผลิตเป็นเครื่องหนัง โดยในระหว่างกระบวนการผลิตนั้น มีเศษหนังซึ่งเป็นผลพลอยได้ของอุตสาหกรรม ทางบริษัทฯ ได้นำเศษหนังเหล่านี้ไปผลิตเป็นของเล่นสุนัข เศษหนังดังกล่าวสามารถแบ่งออกเป็น 4 ประเภท (วีระพล, 2557) ได้แก่

1) เศษหนังวัวกาวเอ ได้แก่ หนังชั้นที่ต่อจากชั้นผิวที่เอาไปทำเครื่องหนัง มีลักษณะเป็นแผ่นที่มีสภาพสมบูรณ์ไม่ฉีกขาด และไม่เป็นรู

2) เศษหนังวัวกาวบี ได้แก่ หนังชั้นที่ต่อจากชั้นผิวที่เอาไปทำเครื่องหนัง มีลักษณะเป็นแผ่นที่มีสภาพไม่สมบูรณ์ มีการฉีกขาด หรือเป็นรู

3) เศษหนังวัวกาวซี ได้แก่ หนังชั้นในที่ถัดจากชั้นหนังกาวเอหรือหนังกาวบี เป็นเศษหนังที่มีไขมันติดอยู่ปริมาณมาก

4) เศษหนังวัวกาวดำ ได้แก่ ส่วนหนังชั้นในสุดที่ติดกับส่วนของอวัยวะภายใน เป็นเศษเหลือที่มีไขมันปริมาณมาก

2.2 คอลลาเจน (collagen)

คอลลาเจนจัดเป็นโปรตีนประเภทโครงสร้าง (structure protein) ประกอบด้วยสายโพลีเพปไทด์ที่เรียกว่า สายแอลฟา (α-chain) 3 สาย โดยทั่วไปจะประกอบด้วย กรดอะมิโนชนิดไกลซีน ประมาณหนึ่งในสาม และมีกรดอิมิโนประมาณหนึ่งในสี่ของกรดอะมิโนทั้งหมดในโมเลกุลคอลลาเจน (Ward and Courts, 1977) สายโพลีเพปไทด์ มีลักษณะการเรียงตัวแบบ ไกลซีน-X-Y ซ้ำกันอย่างต่อเนื่อง โดย X ส่วนใหญ่เป็นโพรลีนและ Y ส่วนใหญ่เป็นไฮดรอกซีโพรลีน (Foegeding *et al*., 1996) (ภาพที่ 2.3)

ลิขสิทธิ์มหาวิทยาลัยเชียงใหม่
Copyright© by Chiang Mai University

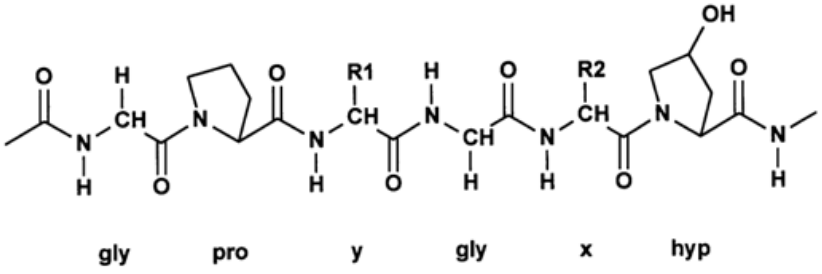

ภาพที่ 2.3 โครงสร้างคอลลาเจน

ที่มา: Friess (1998)

แต่ละสายโพลีเพปไทด์ของคอลลาเจนมีลักษณะโครงสร้างบิดเป็นเกลียวและเชื่อมต่อกันด้วยพันธะไฮโดรเจน จากนั้นสายโพลีเพปไทด์ทั้งสามเส้นจะพันเป็นเกลียวรอบตัวเองอีกครั้ง โดยสายโพลีเพปไทด์ทั้งสามสายที่มารวมกันนั้น เรียกว่า โทรโปคอลลาเจน (tropocollagen) (ภาพที่ 2.4) ซึ่งโทรโปคอลลาเจนเชื่อมกันด้วยแรงแวนเดอร์วาลส์และพันธะไฮโดรโฟบิก ทำให้เกิดลักษณะเส้นใยของคอลลาเจน โดยการเชื่อมด้วยพันธะไฮโดรเจน ทำให้คอลลาเจนมีความแข็งแรง ความคงตัวมาก จึงเกิดปฏิกิริยากับโมเลกุลอื่นได้ยาก ทำให้คอลลาเจนมีสมบัติไม่ละลายน้ำ (insoluble protein) (Creighton, 1993) ไม่สามารถละลายในน้ำเย็น กรดอ่อน และด่างอ่อนได้ แต่โครงสร้างจะคลายตัวด้วยน้ำร้อน (หทัยรัตน์และคณะ, 2549) ซึ่งคอลลาเจนเป็นโปรตีนที่มีมากที่สุดในสัตว์เลี้ยงลูกด้วยนม มีปริมาณเป็นหนึ่งในสามส่วนของโปรตีนทั้งหมดในร่างกาย ซึ่งกล้ามเนื้อประกอบไปด้วยโปรตีนจากคอลลาเจนประมาณ 10% สามารถพบได้ในเนื้อเยื่อเกี่ยวพัน เช่น เส้นเอ็น กระดูก ผิวหนัง และระบบท่อลำเลียง (Foegeding *et al*., 1996)

ภาพที่ 2.4 โครงสร้างโทรโปคอลลาเจน
ที่มา: Friess (1998)

2.3 เจลาติน (gelatin)

เจลาตินเป็นโปรตีนที่ได้จากการเสียสภาพคอลลาเจนเนื่องจากความร้อน คอลลาเจนเกิดการทำลายพันธะเพปไทด์ และพันธะนอนโควาเลนท์ที่อยู่ภายในและระหว่างโมเลกุล ทำให้โครงสร้างคอลลาเจนกลายเป็นรูปแบบอสัณฐานของเจลาติน (Foegeding *et al*., 1996) การเปลี่ยนโครงสร้างของคอลลาเจนไปเป็นเจลาตินแสดงดังสมการที่ 1 (Moulton, 1984) และลักษณะการเปลี่ยนแปลงจากเส้นใยคอลลาเจนไปเป็นเจลาติน แสดงในภาพที่ 2.5

$$\underset{\text{คอลลาเจน}}{C_{102}H_{149}O_{38}N_{31} + H_2O} \longrightarrow \underset{\text{เจลาติน}}{C_{102}H_{151}O_{39}N_{31}} \qquad \text{สมการที่ 1}$$

ลิขสิทธิ์มหาวิทยาลัยเชียงใหม่
Copyright© by Chiang Mai University
All rights reserved

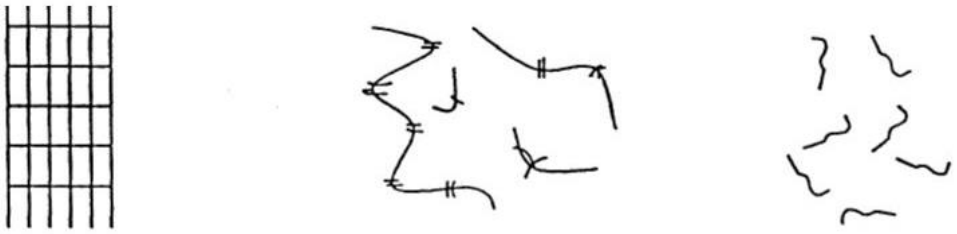

เส้นใยคอลลาเจน เส้นใยคอลลาเจนที่แยกออกจากกัน เส้นใยเจลาติน

ภาพที่ 2.5 การเปลี่ยนแปลงจากเส้นใยคอลลาเจนเป็นเจลาติน

ที่มา : Moulton (1984)

เจลาตินมีน้ำหนักโมเลกุลประมาณ 15 ถึง 300 กิโลดาลตัน ขึ้นอยู่กับชนิดและวิธีการในการผลิตโครงสร้างปฐมภูมิของคอลลาเจนประกอบไปด้วยกรดอะมิโนหลัก 3 ชนิด คือ ไกลซีน (glycine) โพรลีน (proline) และไฮดรอกซีโพรลีน (hydroxyproline) (ภาพที่ 2.6) โดยส่วนใหญ่มีลำดับการเรียงตัว คือ ไกลซีน-โพรลีน-ไฮดรอกซีโพรลีน เรียงลำดับกันอย่างต่อเนื่อง (Eastoe and Leach, 1977) แสดงดังภาพที่ 2.7

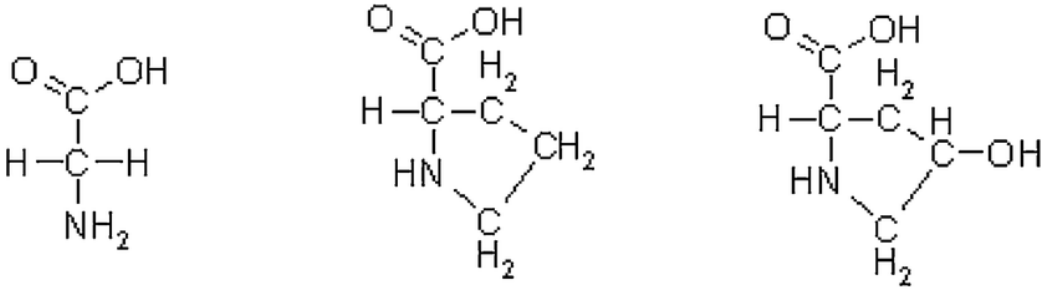

(ก) (ข) (ค)

ภาพที่ 2.6 โครงสร้างทางเคมีของ (ก) ไกลซีน (ข) โพรลีน และ (ค) ไฮดรอกซีโพรลีน

ที่มา: Gobara *et al*. (2015)

ลิขสิทธิ์มหาวิทยาลัยเชียงใหม่
Copyright© by Chiang Mai University

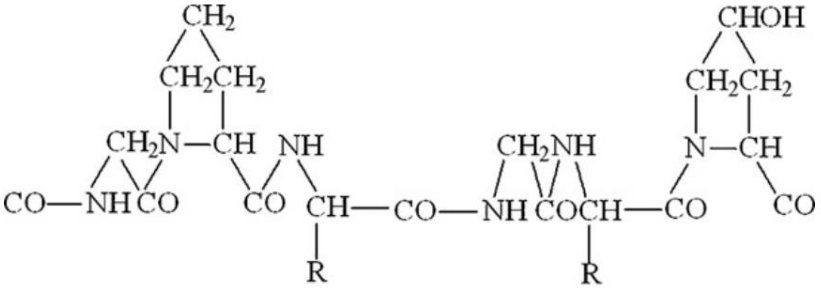

ภาพที่ 2.7 โครงสร้างโมเลกุลของเจลาติน

ที่มา: Wang and Shi (2011)

เจลาตินสามารถก่อเจลร่วมกับน้ำ ทำให้เกิดเป็นเจลที่ย้อนกลับได้ด้วยความร้อน (thermally reversible gel) (Cole, 2000) กลไกการเกิดเจลของเจลาตินเป็นแบบ random coil-helix (Imeson, 1997) ซึ่งเกิดจากการที่เจลาตินอยู่ในสภาวะอุณหภูมิสูง โมเลกุลอยู่ในรูปของโปรตีนสายเดี่ยวที่ยืดตัวออก เนื่องจากเกิดการแตกตัวของพันธะบางส่วน (Whisyler and Daniel, 1990) และเมื่ออุณหภูมิลดต่ำลง โมเลกุลที่ยืดตัวออกแล้วจับตัวกันอย่างช้าๆ ด้วยพันธะไดซัลฟ์ พันธะไฮโดรเจน พันธะไอออนิก หรือ พันธะไฮโดรโฟบิก หลังจากนั้นกรดอะมิโนที่อยู่บนสายพอลีเพปไทด์เกิดการบิดตัวกลายเป็น โครงสร้างสามมิติ (triple helix) (Ledward, 2000) (ภาพที่ 2.8) โครงร่างแบบตาข่ายใน 3 ทิศทาง เรียกว่า junction zone ส่งผลโดยตรงกับสมบัติในด้านความแข็งแรงของเจล คือ ถ้าส่วนที่จับตัวกันมี ลักษณะสั้นมากจะทำให้เจลาตินมีความแข็งแรงเจลต่ำและสามารถทำลายได้เมื่อใช้ความร้อนเพียง เล็กน้อย แต่หากส่วนที่จับตัวกันมีความยาวมาก เจลจะมีความแข็งแรงมากและทนความร้อนได้ดี (Whisyler and Daniel, 1990)

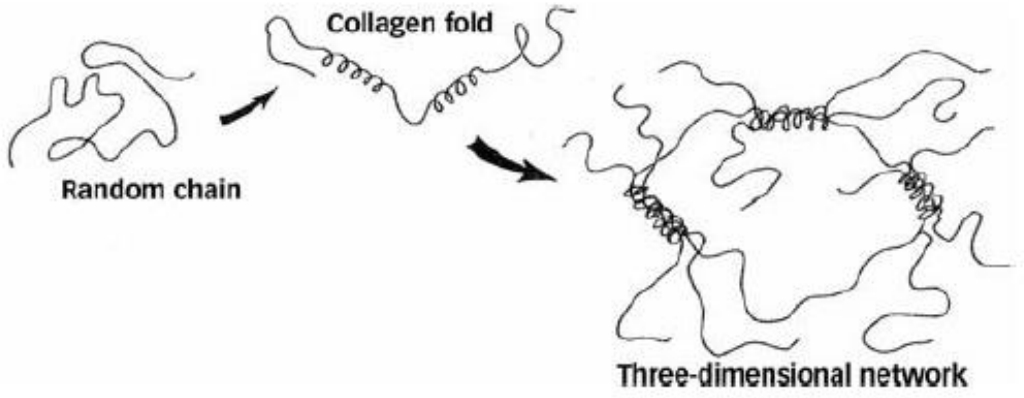

ภาพที่ 2.8 รูปแบบการก่อเจล
ที่มา: Schrieber and Gareis (2007)

ลิขสิทธิ์มหาวิทยาลัยเชียงใหม่
Copyright© by Chiang Mai University
All rights reserved

กรดอะมิโนในเจลาตินมีลักษณะไม่แตกต่างจากกรดอะมิโนที่พบในคอลลาเจน โดยมีปริมาณ ไกลซีนประมาณหนึ่งในสามของกรดอะมิโนทั้งหมด มีปริมาณของโพรลีนและไฮดรอกซีโพรลีนสูง ดังนั้นจึงสามารถใช้ปริมาณไฮดรอกซีโพรลีน เพื่อหาปริมาณคอลลาเจนหรือเจลาตินในอาหารได้ (Cole, 2000) โดยทั่วไปคอลลาเจนของสัตว์เลี้ยงลูกด้วยนมมีปริมาณของไฮดรอกซีโพรลีนสูงกว่า คอลลาเจนของปลา (Lacroix and Cooksey, 2005) ปริมาณกรดอะมิโนชนิดต่างๆ ในเจลาตินจากหนัง ไก่และหนังวัวแสดงในตารางที่ 2.1

ตารางที่ 2.1 ปริมาณกรดอะมิโนชนิดต่างๆ ในเจลาตินจากหนังไก่และหนังวัว

กรดอะมิโน	ปริมาณกรดอะมิโน (%)	
	เจลาตินจากหนังไก่	เจลาตินจากหนังวัว
แอสพาราจีน (asparagine)	2.11 ± 0.02	3.29 ± 0.01
กลูตามีน (glutamine)	2.584 ± 0.01	5.43 ± 0.03
ไฮดรอกซีโพรลีน (hydroxyproline)	12.13 ± 0.02	10.67 ± 0.11
ซีรีน (serine)	2.20 ± 0.00	2.93 ± 0.08
ไกลซีน (glycine)	33.70 ± 0.02	37.05 ± 0.11
ฮิสทิดีน (histidine)	0.30 ± 0.01	-
อาร์จินีน (arginine)	5.57 ± 0.00	5.09 ± 0.04
ทรีโอนีน (threonine)	1.01 ± 0.00	0.82 ± 0.03
อะลานีน (alanine)	10.08 ± 0.02	8.41 ± 0.10
โพรลีน (proline)	13.42 ± 0.01	12.66 ± 0.14
ไทโรซีน (tyrosine)	1.22 ± 0.01	1.16 ± 0.01
วาลีน (valine)	1.94 ± 0.02	2.07 ± 0.02
เมไธโอนีน (methionine)	0.07 ± 0.00	0.22 ± 0.13
ซีสเทอีน (cysteine)	0.16 ± 0.00	0.47 ± 0.00
ไอโซลิวซีน (isoleucine)	1.15 ± 0.00	1.01± 0.01
ลิวซีน (leucine)	2.63 ± 0.00	1.89 ± 0.01
ฟีนิลอะลานีน (phenylalanine)	1.77±0.00	1.60 ± 0.02
ทริปโตเฟน (tryptophan)	0.04 ± 0.00	0.48 ± 0.00
ไลซีน (lysine)	4.66 ± 0.00	4.86 ± 0.05

ที่มา: Norziah *et al*. (2014)

ลิขสิทธิ์มหาวิทยาลัยเชียงใหม่
Copyright© by Chiang Mai University
All rights reserved

2.4 กระบวนการผลิตเจลาติน

2.4.1 การปรับสภาพหนัง

การปรับสภาพหนังก่อนการสกัดเป็นการเปลี่ยนคอลลาเจนที่ไม่ละลายน้ำให้สามารถละลายน้ำได้ โดยขึ้นอยู่กับวัตถุดิบและสมบัติของเจลาตินที่ต้องการดังนี้ (นัฏฐา, 2549)

1) การปรับสภาพด้วยกรด (acid process)

กรดที่ใช้มีทั้งกรดอินทรีย์และกรดอนินทรีย์ เช่น กรดไฮโดรคลอริก (HCl) กรดซัลฟิวริก (H_2SO_4) กรดฟอสฟอริก (H_3PO_4) และกรดแอซีติก (CH_3COOH) วัตถุดิบที่นิยมสกัดด้วยกรด ได้แก่ หนังและกระดูกหมูที่ผ่านการกำจัดแร่ธาตุแล้ว (ossein) เจลาตินที่ได้เรียกว่า เจลาตินชนิดเอ ซึ่งการแช่วัตถุดิบในสารละลายกรดนั้นใช้เวลาประมาณ 2 วัน ซึ่งสั้นกว่าการแช่ในสารละลายด่างซึ่งใช้เวลาประมาณ 42-140 วัน (Poppe, 1997)

2) การปรับสภาพด้วยด่าง (alkaline process)

ด่างที่นิยมใช้คือ โซเดียมไฮดรอกไซด์ (NaOH) ตัวอย่างที่มักเตรียมโดยวิธีนี้ คือ หนังและกระดูกของวัวและควาย โดยเจลาตินที่ผ่านการปรับสภาพด้วยด่างเรียกว่า เจลาตินชนิดบี ความแตกต่างของเจลาตินชนิดเอและชนิดบี ดังแสดงในตารางที่ 2.2

ตารางที่ 2.2 สมบัติของเจลาตินชนิดเอและชนิดบี

สมบัติของเจลาติน	เจลาตินชนิดเอ	เจลาตินชนิดบี
วัตถุดิบเริ่มต้น	หนังและกระดูกจากหมู	หนังและกระดูกจากวัว
สารละลายที่ใช้ปรับสภาพ	กรด	ด่าง
ความแข็งแรงเจล (กรัม)	75-300	75-275
ความหนืด (เซนติพอยส์)	2.0-7.5	2.0-7.5
เถ้า (%)	0.3-2.0	0.05-2.0
ค่าความเป็นกรด-ด่าง (pH)	3.8-6.0	5.0-7.4

ที่มา: Imeson (1997) และอัจฉรา (2549)

2.4.2 การสกัดเจลาติน

คอลลาเจนและเจลาตินประกอบด้วยโมเลกุลขนาดใหญ่ (macromolecule) เหมือนกัน แต่มีลักษณะการสกัดที่แตกต่างกัน โดยคอลลาเจนจะสกัดที่อุณหภูมิต่ำ ทำให้สารละลายคอลลาเจนมีโครงร่างสามมิติ (triple helix) ที่ไม่เปลี่ยนแปลงไปจากเดิม ในขณะที่การสกัดเจลาติน ที่อุณหภูมิสูงกว่า 40 องศาเซลเซียส ความร้อนจะเข้าไปสลายพันธะไฮโดรเจนและพันธะโควาเลนท์ของคอลลาเจน ทำให้โครงร่างสามมิติเกิดการคลายตัว เจลาตินละลายอยู่ในรูปแบบ random coil (Cho *et al*., 2006; ตระกูล, 2552) โดยปัจจัยหลักที่มีผลต่อการสกัดเจลาตินมีดังนี้ (Cho *et al*., 2006)

ลิขสิทธิ์มหาวิทยาลัยเชียงใหม่
Copyright© by Chiang Mai University
All rights reserved

1) อุณหภูมิ การสกัดเจลาตินต้องใช้อุณหภูมิสูงกว่าอุณหภูมิที่ทำให้โครงสร้างของคอลลาเจนคลายตัวโดยคอลลาเจนจากโคและสุกรเสียสภาพที่อุณหภูมิ 35-40 องศาเซลเซียส ในทางอุตสาหกรรมจึงสกัดเจลาตินที่อุณหภูมิ 45 องศาเซลเซียสขึ้นไป การให้ความร้อนมี 2 ขั้นตอน (Ward and Courts, 1977) ดังนี้

1.1 การใช้ความร้อนในระดับต่ำ เพื่อทำลายพันธะไฮโดรเจนและพันธะไฮโดรโฟบิกของโครงร่างคอลลาเจน ทำให้โครงร่างมีการจัดเรียงตัวที่ไม่เป็นระเบียบและแยกออกจากกัน ซึ่งช่วยในการละลายของคอลลาเจน

1.2 การใช้ความร้อนที่สูงกว่าขั้นตอนแรก ทำให้เกิดการสลายพันธะโควาเลนต์อย่างน้อย 1 พันธะ ซึ่งเป็นพันธะเปปไทด์ที่ทำหน้าที่เชื่อมกรดอะมิโนในโปรตีน ส่งผลให้เจลาตินละลายออกมาได้ดีขึ้น แต่การใช้อุณหภูมิที่สูงขึ้นก็จะทำให้เจลาตินที่ได้มีขนาดโมเลกุลเล็กลง เนื่องจากความร้อนทำลายพันธะภายในโครงสร้างของเจลาตินส่งผลให้สมบัติเชิงหน้าที่ของเจลาติน เช่น ความแข็งแรงเจลและความหนืดลงน้อยลง (สินีนาถ, 2555)

2) ระยะเวลาการสกัด จากรายงานของ Ockerman และ Hansen (1988) พบว่า การสกัดที่อุณหภูมิสูงและระยะเวลานานเกินไป แม้จะทำให้ได้ปริมาณผลผลิตสูง แต่ทำให้เจลาตินเกิดการสูญเสียน้ำหนักและสมบัติทางกายภาพที่ดีได้ นอกจากนี้ Harris (1990) รายงานว่า การใช้เวลาในการปรับสภาพวัตถุดิบเป็นเวลานาน ยังทำให้น้ำหนักโมเลกุลของโปรตีนของเจลาตินที่ได้มีน้ำหนักน้อยลง

นอกจากการสกัดเจลาตินด้วยสารเคมีกรดหรือด่างแล้ว การใช้เอนไซด์ช่วยในกระบวนการสกัดเจลาติน ได้แก่ เอนไซด์ที่ย่อยโปรตีน (proteinase) หรือเอนไซม์ที่ย่อยคอลลาเจน (collagenase) ซึ่งส่วนมากนิยมใช้เอนไซด์ที่ย่อยโปรตีน เช่น เปปซิน (pepsin) และโปรเนส (pronase) โดยใช้ร่วมกับสารเคมีสามารถช่วยลดระยะเวลาในการสกัดได้ โดย Ran และ Wang (2014) ได้ศึกษาการใช้อัลตราโซนิคและการแช่เอนไซม์เปปซินในการสกัดคอลลาเจนจากเส้นเอ็นของวัว ซึ่งเป็นผลพลอยได้ในอุตสาหกรรมเนื้อสัตว์ พบว่า กระบวนการที่เหมาะสมที่สุดในการสกัดคอลลาเจนจากเอ็นของวัว คือ การสกัดวัตถุดิบด้วยสารละลายกรดแอซีติก 0.5 โมลาร์ ร่วมกับเอนไซม์เปปซิน ปริมาณ 50 หน่วยต่อมิลลิกรัม ($U\ mg^{-1}$) เป็นเวลา 12 ชั่วโมง ที่อุณหภูมิ 4 องศาเซลเซียส และสกัดด้วยการใช้คลื่นอัลตราโซนิคควบคู่กับเอนไซม์เปปซิน เป็นเวลา 18 และ 30 ชั่วโมง พบว่า การใช้คลื่นอัลตราโซนิคสามารถปรับปรุงประสิทธิภาพในการสกัดคอลลาเจนด้วยเอนไซม์เปปซินโดยไม่ส่งผลกระทบต่อคุณภาพของคอลลาเจน

ลิขสิทธิ์มหาวิทยาลัยเชียงใหม่
Copyright© by Chiang Mai University
All rights reserved

2.4.3 การทำให้บริสุทธิ์

1) การกรองและการทำให้ใส

สารละลายเจลาตินส่วนใหญ่จะผ่านขั้นตอนการทำให้บริสุทธิ์ด้วยเครื่องแยก (seperator) อย่างต่อเนื่องที่มีประสิทธิภาพสูง ซึ่งสารละลายเจลาตินสามารถแยกออกได้เป็น 3 เฟส คือ ของแข็งที่ไม่ละลาย ไขมันและสารละลายเจลาติน โดยไขมันที่ได้ถือว่าเป็นผลพลอยได้ (byproduct) ของกระบวนการจะถูกนำเข้าสู่อุตสาหกรรมเคมี เพื่อทำให้บริสุทธิ์ต่อไป (Schrieber and Gareis, 2007) ซึ่งสารละลายเจลาตินที่มีสีเข้มในเจลาตินสามารถกำจัดได้โดยใช้สารฟอก เช่น ดินขาว (diatomaceous earth) หรือถ่านกัมมันต์ (activate carbon) ทำให้สารละลายมีสีอ่อนลง และใสขึ้น โดยทั่วไปใช้สารฟอกประมาณ 5% ที่อุณหภูมิ 55-60 องศาเซลเซียส เป็นเวลา 4-6 ชั่วโมง หลังจากนั้นนำไปกรอง เพื่อกำจัดสิ่งแขวนลอยที่ไม่สามารถละลายได้ (Ockerman and Hansen, 1988) โดยการกรองสารละลายด้วยความดันผ่านแผ่นกรองเซลลูโลส (cellulose sheet filters) หรือการกรองด้วยเทคนิค microfiltration สำหรับเจลาตินชนิดมวลโมเลกุลต่ำแทนการกรองหรือหมุนเหวี่ยงได้ (Schrieber and Gareis, 2007)

2) การกำจัดแร่ธาตุ

ถึงแม้ว่าสารละลายเจลาตินจะผ่านกระบวนการกรองมาแล้วแต่ยังคงมีแร่ธาตุที่เหลืออยู่ในสารละลาย โดยแร่ธาตุที่ละลายอยู่ในสารละลายส่งผลต่อสมบัติทางกายภาพของเจลาติน เมื่อมีปริมาณแร่ธาตุมากขึ้นจะทำให้เจลาตินมีสมบัติลดต่ำลงตามไปด้วย ตัวอย่างเช่น ถ้าเจลาตินมีปริมาณซัลเฟตที่ไม่ละลายในน้ำดื่มที่ประกอบด้วยแคลเซียมมากจะทำให้ผลิตภัณฑ์สุดท้ายที่เป็นเจลาตินผงมีความขุ่นเนื่องจากการรวมตัวกันเป็นแคลเซียมซัลเฟตหรือเกิดจากการตกตะกอนของเกลือที่ไม่ละลายน้ำอื่นๆ ซึ่งแร่ธาตุเหล่านี้ทำให้เจลาตินมีปริมาณเถ้ามาก โดยกฎหมายอาหารกำหนดให้คุณภาพของเจลาตินต้องมีปริมาณเถ้าไม่เกิน 2% ส่วนอุตสาหกรรมยาบางประเภทกำหนดให้เจลาตินมีเถ้าไม่เกิน 1% ในขณะที่อุตสาหกรรมภาพถ่ายต้องการเจลาตินชนิดที่ปราศจากเกลือ โดยเทคนิค ultrafiltration เหมาะสำหรับการกำจัดเกลือออกจากเจลาตินสามารถเพิ่มประสิทธิภาพในการทำให้สารละลายเข้มข้นและกำจัดเกลือออกจากสารละลาย นอกจากนี้สารละลายเจลาตินยังสามารถกำจัดไอออนด้วยเครื่องแลกเปลี่ยนไอออน (ion exchangers) โดยกระบวนการนี้สามารถกำจัดไอออนบวก (cation) หรือไอออนลบ (anion) ออกได้หมดภายในครั้งเดียว (Schrieber and Gareis, 2007)

ลิขสิทธิ์มหาวิทยาลัยเชียงใหม่
Copyright© by Chiang Mai University
All rights reserved

3) การทำให้เข้มข้น

สารละลายเจลาตินที่ผ่านการทำให้บริสุทธิ์และกำจัดแร่ธาตุแล้วจะมีน้ำอยู่ในสารละลายประมาณ 95% ส่วนเจลาตินแห้งต้องมีน้ำไม่เกิน 10-12% การระเหยน้ำของสารละลายเจลาตินนิยมใช้เครื่องระเหยสุญญากาศ โดยใช้กระบวนการระเหยแบบขั้นตอนเดียวหรือแบบหลายขั้นตอน ซึ่งการระเหยแบบขั้นตอนเดียวใช้อุณหภูมิ 52 องศาเซลเซียส ส่วนกระบวนการแบบหลายขั้นตอนใช้อุณหภูมิตั้งแต่ 50-100 องศาเซลเซียส ทั้งนี้การให้ความร้อนในการระเหยอาจทำให้โปรตีนโกลบูลินและอัลบูมินที่ยังหลงเหลืออยู่เสียสภาพและตกตะกอน ดังนั้นจึงจำเป็นต้องเพิ่มขั้นตอนการกรองเพื่อให้ได้สารละลายเจลาตินที่ใส ซึ่งการทำแห้งช่วยให้เจลาตินมีอายุการเก็บนานขึ้น ประหยัดเนื้อที่ในการเก็บรักษาและสะดวกต่อการขนส่ง (Schrieber and Gareis, 2007)

2.4.4 การทำแห้งเจลาติน

สารละลายเจลาตินมีความไวต่ออุณหภูมิ (thermosensitive fluid) (Ward and Courts, 1977) ดังนั้นการใช้อุณหภูมิสูงจะทำให้ค่าความแข็งแรงเจลต่ำ เนื่องจากความร้อนจะทำให้พันธะเพปไทด์เกิดการย่อยสลายเกิดขึ้น วิธีการทำแห้งที่มีประสิทธิภาพดี ได้แก่ การทำแห้งโดยวิธีแช่เยือกแข็ง (freeze drying) ทำให้เจลาตินที่ได้จะมีสมบัติที่ดี เนื่องจากโครงสร้างของเจลาตินไม่ถูกทำลาย แต่มีข้อเสียคือ เครื่องมือมีราคาแพง การทำแห้งเจลาตินยังสามารถใช้วิธีอื่น เช่น การทำแห้งแบบใช้ลูกกลิ้ง (drum drying) การอบแห้งแบบสุญญากาศ (vacuum drying) และการอบแห้งโดยใช้ลมร้อน (hot air drying) ซึ่งการทำแห้งต้องมีการควบคุมอุณหภูมิและเวลาที่ใช้ให้เหมาะสม (Mann, 1962)

2.5 การทดสอบสมบัติของเจลาติน

เจลาตินมีสมบัติเป็นของแข็งที่โปร่งใส ไม่มีกลิ่น ไม่มีรสชาติ มีความหนาแน่น 1.3-1.4 กิโลกรัมต่อลิตร ไม่ละลายในน้ำเย็น แต่จะดูดน้ำแล้วเกิดการพองตัว เมื่อได้รับความร้อนจะเกิดการละลาย นอกจากนี้ยังสามารถละลายได้ในสารจำพวกพอลิไฮดริกแอลกอฮอล์ (polyhydric alcohol) เช่น กลีเซอรอล (glycerol) หรือโพรพิลีนไกลคอล (propylene glycol) แต่ไม่ละลายในสารอินทรีย์ เช่น เบนซีน (benzene) อีเทอร์ (ether) อะซีโตน (acetone) คาร์บอนเตตระคลอไรด์ (carbontetrachloride) เจลาตินมีสมบัติเป็นทั้งกรดและด่าง (amphoteric) ขึ้นอยู่กับค่าความเป็นกรด-ด่างของน้ำที่ใช้ละลาย โดยเจลาตินประกอบด้วยคาร์บอน 50.5% ออกซิเจน 25.2% ไนโตรเจน 17% และไฮโดรเจน 6.8% (Ockerman and Hansen, 1988)

ลิขสิทธิ์มหาวิทยาลัยเชียงใหม่
Copyright© by Chiang Mai University
All rights reserved

2.5.1 สมบัติทางเคมี เจลาตินต้องมีสมบัติทางเคมี (Harris, 1990) ดังนี้

1) ความชื้น โดยทั่วไปเจลาตินมีความชื้นประมาณ 10-12% ปริมาณความชื้นอาจอยู่ในช่วง 7-15% ขึ้นกับระยะเวลาการอบแห้ง ระยะเวลาการเก็บรักษา ปริมาณความชื้นสัมพัทธ์ของสถานที่ใช้เก็บรักษาและภาชนะบรรจุที่ใช้

2) เถ้า ปริมาณเถ้ากำหนดไม่เกิน 2% ซึ่งเจลาตินคุณภาพสูงจะมีปริมาณเถ้าน้อยกว่า 0.5% ปริมาณเถ้าที่พบขึ้นอยู่กับชนิดของวัตถุดิบ ถ้าต้องการเจลาตินที่มีคุณภาพดี มีระดับเถ้าต่ำจะต้องนำเจลาตินมาผ่านกระบวนการแลกเปลี่ยนไอออน (ion-exchange) เพื่อกำจัดแร่ธาตุต่างๆ

3) ความเป็นกรด-ด่าง (pH) ของเจลาตินอยู่ในช่วง 4-7 ซึ่งเจลาตินคุณภาพดีมีค่าความเป็นกรด-ด่างอยู่ในช่วง 5.0-5.8

2.5.2 สมบัติทางกายภาพ

1) ความแข็งแรงของเจล เจลาตินที่จำหน่ายทางการค้ามีความแข็งแรงของเจลอยู่ในช่วงค่าบลูม 50-300 กรัม เจลาตินที่มีค่าความแข็งแรงเจลประมาณ 200-300 กรัม ถือว่ามีค่าความแข็งแรงเจลสูง ส่วนเจลาตินที่มีค่าความแข็งแรงเจลประมาณ 100-200 กรัม ถือว่ามีค่าความแข็งแรงเจลปานกลาง และที่มีค่าความแข็งแรงเจลประมาณ 50-100 กรัม ถือว่ามีค่าความแข็งแรงเจลต่ำ เจลาตินที่มีค่าความแข็งแรงเจลสูงจะมีจุดหลอมเหลวและจุดก่อเจลสูงโดยใช้ระยะเวลาการก่อเจลสั้น รวมทั้งจะมีสีอ่อน มีกลิ่น และรสชาติดีกว่าชนิดที่มีค่าความแข็งแรงเจลต่ำ ความสามารถในการก่อเจลที่สูงยังช่วยให้ใช้เจลาตินในกระบวนการผลิตในปริมาณที่น้อยลง เมื่อต้องการเจลที่มีความแข็งแรงเท่ากัน (Schrieber and Gareis, 2007)

2) ความหนืด สมบัติด้านความหนืดเป็นสมบัติที่สำคัญอันดับสอง รองจากความแข็งแรงเจล โดยค่าความหนืดของเจลาตินขึ้นอยู่กับแรงยึดเหนี่ยวของพันธะไฮโดรไดนามิคระหว่างโมเลกุล นอกจากนี้ ยังขึ้นอยู่กับอุณหภูมิและค่าความเป็นกรด-ด่างของสารละลาย โดยค่าความหนืดจะลดลงต่ำสุด เมื่อสารละลายมีค่าความเป็นกรด-ด่างเท่ากับค่า isoeletric point ของเจลาติน (Imeson, 1997) อย่างไรก็ตาม ในกระบวนการผลิตสินค้าประเภทแม่พิมพ์ของอุตสาหกรรมลูกกวาดต้องการเจลาตินที่มีความหนืดต่ำเพื่อป้องกันการไหลตามเป็นเส้น (tailing effect) (Schrieber and Gareis, 2007)

ลิขสิทธิ์มหาวิทยาลัยเชียงใหม่
Copyright© by Chiang Mai University
All rights reserved

3) สี สารละลายเจลาตินเจือจางที่มีคุณภาพสูง ควรมีสีใสไม่มีสีจนถึงมีสีเหลืองอ่อน ส่วนเจลาตินคุณภาพต่ำจะให้สีเหลืองส้ม และมีความขุ่น ความขุ่นของเจลาตินมักเกิดเนื่องจากใช้สภาวะการผลิตที่ไม่เหมาะสม หรือมีวัตถุเจือปนอื่นๆ ผสมอยู่ เจลาตินคุณภาพดีต้องไม่มีกลิ่นแปลกปลอม และไม่มีรสชาติ (Brody, 1965)

4) การเกิดโฟม เจลาตินเป็นสารก่อโฟมที่มีประสิทธิภาพและสมบัติด้านนี้ถูกใช้ประโยชน์ในกระบวนการผลิตมาร์ชมาโรล โดยเจลาตินที่แตกต่างกันมีสมบัติเป็นสารก่อโฟมที่มีความเสถียรแตกต่างกัน เมื่อต้องการใช้งานควรเลือกใช้ด้วยความระมัดระวัง อย่างไรก็ตาม สมบัติการเป็นสารก่อโฟมของเจลาตินสามารถทำให้เป็นมาตรฐานได้ด้วยการใช้สารโซเดียมลอริลซัลเฟต (sodium lauryl sulphate, SLS) ซึ่งเป็นไปตามเกณฑ์ของวัตถุเจือปนอาหาร (Cole, 2000)

5) ลักษณะเนื้อสัมผัสของอาหาร วิธีที่ใช้วัดค่าที่เป็นมาตรฐานของเนื้อสัมผัสอาหาร ได้แก่ วิธี Texture Profile Analysis หรือ TPA ซึ่งเป็นวิธีการทดสอบที่มีกลไกเลียนแบบจังหวะการบดเคี้ยวอาหารของมนุษย์ โดยใช้หัววัดกดลงบนผิวตัวอย่างสองครั้งด้วยความเร็วคงที่ตามที่ได้กำหนดไว้ (Schur, 1987)

ค่าที่ประมวลผลได้จากการวัดตัวอย่าง ได้แก่

5.1) ค่าความเปราะหรือความกรอบของอาหาร (fracturability) เป็นค่าแรงกดที่กระทำครั้งแรกซึ่งทำให้เกิดการแตกหักหรือเสียรูปของตัวอย่างโดยเป็นแรงที่ทำให้อาหารแตกร่วน (Smewing, 1999)

5.2) ค่าความแข็ง (hardness) หรือบางครั้งเรียกว่าค่าความแน่นเนื้อ (firmness) เป็นค่าแรงสูงสุดในการกดครั้งแรกหรือเรียกว่า การกัดครั้งแรก (First bite) ซึ่งใช้อธิบายความแข็งของอาหารว่ามีลักษณะอ่อนนุ่ม เหนียวแน่น หรือแข็งแรง (Steffe, 1996)

5.3) ค่าความสามารถในการยึดเกาะกันภายในชิ้นอาหาร (cohesiveness) เป็นค่าขอบเขตของวัสดุที่สามารถเสียรูปก่อนที่อาหารจะเกิดการแตกหรือแยกออกจากกันอย่างสมบูรณ์ (สันตกิจ, 2544) ซึ่งตระกูล (2552) รายงานว่า เจลาตินจากหนังปลาเผาะมีการยึดติดกับวัสดุอื่นสูง แต่มีแรงยึดภายในเจลและความยืดหยุ่นต่ำกว่าเจลาตินจากกระดูกสัตว์เลี้ยงลูกด้วยนม

5.4) ค่าการเกาะติดของอาหาร (adhesiveness) เป็นแรงที่ต้องใช้ในการดึงหัววัดออกจากผิวหน้าของอาหารครั้งแรกหรือเป็นความสามารถในการยึดติดของอาหาร (Smewing, 1999)

ลิขสิทธิ์มหาวิทยาลัยเชียงใหม่
Copyright© by Chiang Mai University
All rights reserved

5.5) ค่าความยืดหยุ่นของอาหาร (springiness) หรืออัตราการคืนรูปของวัสดุหลังจากถูกกด เป็นความสามารถของอาหารในการกลับสู่สภาวะเดิมซึ่งเป็นตัวชี้วัดลักษณะความสามารถในการยืดหยุ่นของอาหารเมื่อเริ่มบดเคี้ยวอาหารภายในปาก (Sanderson, 1990) โดยทั่วไป ถ้าค่าความยืดหยุ่นของอาหารมีค่ามากแสดงว่า ต้องใช้แรงในการบดเคี้ยวมากจึงจะทำให้อาหารแตกเป็นชิ้นเล็กได้ ถ้าค่าความยืดหยุ่นของอาหารมีค่าน้อย แสดงว่าใช้แรงในการบดเคี้ยวเพียงเล็กน้อยก็สามารถทำให้อาหารแตกเป็นชิ้นเล็กได้อย่างง่ายดาย (Lau *et al*., 2000)

5.6) พลังงานการบดเคี้ยวอาหารกึ่งแข็งกึ่งเหลว (gumminess) เป็นแรงที่ต้องใช้ในการแยกตัวอย่างที่เป็นกึ่งแข็งจนกระทั่งเสียรูปหรือพลังงานที่ใช้ในการทำให้อาหารกึ่งแข็งกึ่งเหลวแยกตัวออกจากกันจนถึงขั้นพร้อมที่จะกลืนได้ (Steffe, 1996) ซึ่งอธิบายลักษณะของอาหารที่มีลักษณะเป็นอาหารผง ลักษณะคล้ายแป้งเปียกหรืออาหารที่มีลักษณะเหนียวคล้ายยาง (Kokini and Cussler, 1987)

5.7) พลังงานการเคี้ยวอาหารแข็ง (chewiness) เป็นพลังงานที่ใช้ในการบดเคี้ยวอาหารแข็งจนอาหารนั้นอยู่ในสภาพพร้อมกลืน (Smewing, 1999) โดยอธิบายในลักษณะของอาหารมีความอ่อนนุ่ม หนุบหนับ หรือแข็งแรง (Kokini and Cussler, 1987) ซึ่งอัจฉรา (2549) ศึกษาผลของพีเอช เจลาติน เพกทิน น้ำตาล และน้ำผลไม้ที่มีต่อลักษณะเนื้อสัมผัสของกัมมีเยลลีและรายงานว่า ค่าพลังงานการบดเคี้ยวอาหารกึ่งแข็งกึ่งเหลวและพลังงานการเคี้ยวอาหารแข็งจะเพิ่มขึ้นตามความเข้มข้นของเจลาตินเท่านั้น

6) น้ำหนักโมเลกุลของโปรตีน เจลาตินจากหนังสัตว์มีน้ำหนักโมเลกุลอยู่ในช่วง 10-100 กิโลดาลตัน (นิธิยา, 2553) โดยฉลองขวัญ (2551) ศึกษาคอลลาเจนจากเกล็ดปลาและรายงานว่า ปัจจัยด้านสารละลายกรด อุณหภูมิ เวลา และเอนไซม์มีผลต่อขนาดโมเลกุลของเปปไทด์ เป็นความสัมพันธ์แบบแปรผกผันกัน โดยเมื่อใช้ปัจจัยเหล่านี้ในปริมาณสูงจะทำให้ได้ปริมาณผลผลิตมากแต่ทำให้ได้เปปไทด์ขนาดเล็ก วิธีที่นิยมใช้การวิเคราะห์โปรตีนและอนุพันธ์ของโปรตีน คือ เทคนิค Sodium Dodecyl Sulfate Polyacrylamide Gel Electrophoresis (SDS-PAGE) ซึ่งเป็นวิธีที่ใช้ตรวจสอบความบริสุทธิ์ของโปรตีนระหว่างขั้นตอนการทำให้โปรตีนให้บริสุทธิ์ และยังใช้ในการหาน้ำหนักโมเลกุลของโปรตีนหรือหน่วยย่อยของโปรตีนโดยแยกโปรตีนภายใต้สนามไฟฟ้า โดยอาศัยความแตกต่างของน้ำหนักโมเลกุลของโปรตีนที่มีโครงสร้างปฐมภูมิต่างกัน และหาปริมาณโปรตีนจากความเข้มของแถบโปรตีนที่จำเพาะเทียบกับโปรตีนมาตรฐาน (สมยศ, 2553) (ภาพที่ 2.9)

ลิขสิทธิ์มหาวิทยาลัยเชียงใหม่
Copyright© by Chiang Mai University
All rights reserved

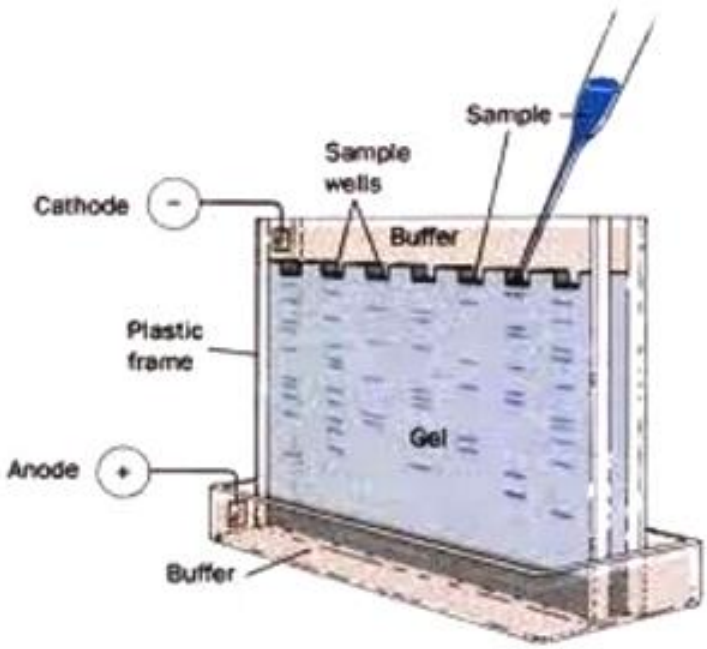

ภาพที่ 2.9 วิธีการวิเคราะห์ SDS-PAGE ด้วยเครื่องแยกสารด้วยไฟฟ้า
ที่มา: Victor (2013)

2.5.3 สมบัติทางจุลินทรีย์

สมบัติทางจุลินทรีย์ ได้แก่ ปริมาณแบคทีเรีย ตามมาตรฐานของเจลาตินที่ใช้ในอุตสาหกรรมยาและอุตสาหกรรมอาหารต้องมีปริมาณแบคทีเรียไม่เกิน 3×10^3 CFU/กรัม และต้องไม่พบเชื้อก่อโรค *Salmonella* spp. และ *Escherichia coli*. (สำนักงานมาตรฐานผลิตภัณฑ์อุตสาหกรรม, 2548)

2.5.4 มาตรฐานของเจลาตินตามมอก. 799-2548

มาตรฐานของเจลาตินที่ใช้ในอุตสาหกรรมยาและอุตสาหกรรมอาหารมีกำหนดไว้ในมอก.799-2548 (สำนักงานมาตรฐานผลิตภัณฑ์อุตสาหกรรม, 2548) ดังตารางที่ 2.3

ลิขสิทธิ์มหาวิทยาลัยเชียงใหม่
Copyright© by Chiang Mai University
All rights reserved

ตารางที่ 2.3 สมบัติของเจลาตินในอุตสาหกรรมยาและอาหารตามมาตรฐานอุตสาหกรรม

รายการ	ลักษณะ	เกณฑ์ที่กำหนด	
		มาตรฐานยา	มาตรฐานอาหาร
1	สารหนู (มิลลิกรัม/กิโลกรัม)	1	1
2	ตะกั่ว (มิลลิกรัม/กิโลกรัม)	-	5
3	โลหะหนัก (มิลลิกรัม/กิโลกรัม)	50	50
4	ซัลเฟอร์ไดออกไซด์ (มิลลิกรัม/กิโลกรัม)	40	40
5	น้ำหนักที่สูญเสียจากการอบ (%)	15	18
6	เถ้า (%)	2.0	2.0
7	ความแข็งแรงของเจล (กรัม)	ตามข้อตกลง	ตามข้อตกลง
8	ความเป็นกรด-ด่าง	3.8 ถึง 7.6	-
9	ลักษณะทางจุลชีววิทยา	-	-
	จุลินทรีย์ทั้งหมด (โคโลนีต่อกรัม)	10^3	10^4
	เชื้อรา ทั้งหมด (โคโลนีต่อกรัม)	-	10
	Coliform (MPN)	-	3
	E. coli (ต่อกรัม)	ไม่พบ	-
	Salmonella spp. (ต่อ 25 กรัม)	ไม่พบ	ไม่พบ
	Clostridium perfringens (ต่อกรัม)	-	ไม่พบ

ที่มา: สำนักงานมาตรฐานผลิตภัณฑ์อุตสาหกรรม (2548)

2.6 การใช้ประโยชน์จากเจลาติน

2.6.1 อุตสาหกรรมอาหาร

เจลาตินเป็นหนึ่งในวัตถุเจือปนอาหารที่มีหน้าที่และสมบัติที่หลากหลายในการประยุกต์ใช้ในผลิตภัณฑ์อาหาร ซึ่งเจลาตินทางการค้ามีค่าความแข็งแรงเจลอยู่ในช่วง 50-300 กรัม และถูกเติมกลิ่นรส สี สารปรุงแต่งอาหารและวัตถุเจือปนอาหารเข้าไปในผลิตภัณฑ์ โดยผลิตภัณฑ์อาหารที่มีการใช้เจลาตินเป็นส่วนประกอบ มีดังนี้ (GMIA, 2012)

1) ผลิตภัณฑ์ลูกกวาด

ผลิตภัณฑ์ลูกกวาดเป็นผลิตภัณฑ์ประเภทหนึ่งที่ผลิตโดยใช้น้ำตาล น้ำเชื่อมและน้ำร่วมกับการเติมกลิ่นรส สีปรุงแต่งอาหารและวัตถุเจือปนอาหารเพื่อเพิ่มลักษณะทางพื้นผิวสัมผัส ซึ่ง

ลิขสิทธิ์มหาวิทยาลัยเชียงใหม่
Copyright© by Chiang Mai University
All rights reserved

เจลาตินถูกใช้อย่างกว้างขวางในการผลิตลูกกวาด เนื่องจากสมบัติทางด้านการก่อเจล การกำหนดรูปร่างผลิตภัณฑ์และลักษณะเฉพาะ เช่น การละลายตัวภายในปาก

ผลิตภัณฑ์ลูกกวาดประเภทกัมมี่เยลลีประกอบด้วยเจลาตินในปริมาณสูง ซึ่งลูกกวาดประเภทนี้ละลายช้ากว่า ซึ่งเพิ่มความเพลินเพลินในขณะเคี้ยว เจลาตินที่ใช้ในการก่อโฟมสำหรับผลิตภัณฑ์มาร์ชมาโรลมีหน้าที่ในการลดแรงตึงผิวของน้ำเชื่อม เพิ่มความคงตัวให้กับโฟมผ่านทางความหนืดที่เพิ่มขึ้น ทำหน้าที่เป็นโครงร่างของโฟมด้วยการก่อเจลและป้องกันการตกผลึกของน้ำตาล เจลาตินที่ใช้เป็นสารก่อโฟมจะใช้ประมาณ 2-7% ขึ้นอยู่กับลักษณะพื้นที่ผิวสัมผัสที่ต้องการ โดยผลิตภัณฑ์เยลลีใช้เจลาตินประมาณ 7% ที่มีความแข็งแรงเจลประมาณ 175 กรัม ขณะที่มาร์ชมาโรลใช้เจลาตินชนิดเอประมาณ 2.5% ที่มีความแข็งแรงเจลประมาณ 250 กรัม

2) ผลิตภัณฑ์เนื้อสัตว์

เจลาตินถูกใช้ในไส้กรอกประเภทเฮดชีส (head cheese) ปอเปี๊ยะไก่ (chickenrolls) ผลิตภัณฑ์เนื้อแฮมอบซอสหรือแฮมกระป๋องและผลิตภัณฑ์ประเภทเนื้อสัตว์ผสมเจล ซึ่งเจลาตินทำหน้าที่ดูดซับน้ำเข้าสู่เนื้อสัตว์ หรือทำให้ก่อโครงสร้าง หรือสร้างเนื้อสัมผัสของผลิตภัณฑ์ โดยปกติใช้เจลาตินประมาณ 1-5% ขึ้นอยู่กับชนิดของเนื้อสัตว์ ความแข็งแรงเจลของเจลาตินและลักษณะเนื้อสัมผัสของผลิตภัณฑ์สุดท้ายที่ต้องการ

3) ผลิตภัณฑ์เครื่องดื่มและน้ำผลไม้

โดยดั้งเดิมเจลาตินใช้ในผลิตภัณฑ์เครื่องดื่มสำหรับการทำให้เครื่องดื่มมีความใส เช่น ไวน์ เบียร์และน้ำผลไม้ โดยเจือจางสารละลายเจลาตินประมาณ 1-3% แล้วใส่ด้านบนของถัง จากนั้นจึงนำเอาเจลาตินออกก่อนขั้นตอนการกรองเครื่องดื่ม

ลิขสิทธิ์มหาวิทยาลัยเชียงใหม่
Copyright© by Chiang Mai University
All rights reserved

2.6.2 อุตสาหกรรมยา

เจลาตินถูกใช้สำหรับอุตสาหกรรมยาในรูปแบบของแคปซูลชนิดแข็ง แคปซูลชนิดอ่อนและเม็ดยา ดังนี้

1) แคปซูลชนิดแข็ง (hard capsule)

การผลิตแคปซูลชนิดแข็ง ทำได้โดยการจุ่มแม่พิมพ์สแตนเลสลงไปในสารละลายเจลาติน แล้วทำให้แห้ง จากนั้นลอกเจลาตินออกจากตัวแม่พิมพ์แล้วตัดแต่งให้ได้รูปทรงที่ต้องการ จากความแข็งแรงเจล ความยืดหยุ่นและความใสซึ่งเป็นเอกลักษณ์ของเจลาตินทำให้กระบวนการผลิต

สะดวกทั้งทางด้านของขนาด สี และการออกแบบ รวมถึงความเชื่อมั่นในการปิดแคปซูลหลังจากการกรอกตัวยาลงไป (Eaton, 1989) ซึ่งในปัจจุบันแคปซูลชนิดแข็งถูกผลิตออกมาให้มีความหลากหลายในการปิดล็อคมากขึ้น เพื่อป้องกันตัวยาที่อยู่ในแคปซูลเองและป้องกันความเสี่ยงของแคปซูลที่ง่ายต่อการเปิดออกอีกด้วย (Withered, 1986)

2) แคปซูลชนิดอ่อน (soft elastic gelatin capsule)

แคปซูลชนิดอ่อนที่ใช้อยู่ในปัจจุบัน เป็นแคปซูลที่ทำมาจากสารละลายเจลาตินที่มีลักษณะเป็น plasticized ร่วมกับสารโพรไพลีนไกลคอน (propylene glycol) ซอร์บิทอล (sorbitol) กลีเซอรีน (glycerin) หรือสารอื่นๆ ที่ได้รับอนุญาตถูกต้อง โดยผลิตภัณฑ์มีลักษณะเป็นชิ้นเดียวและเป็นแบบปิดผนึกเพื่อใส่ยาประเภทของเหลวหรือสารจำพวกกึ่งแข็งกึ่งเหลว โดยการผลิตเป็นรูปแบบของการเติมสารหรือตัวยาเข้าไปและปิดผนึกภายในขั้นตอนเดียว (Stringer, 1989)

3) เม็ดยา (Tablets)

เม็ดยาที่ผลิตได้อยู่ในรูปแบบของแข็งที่ประกอบด้วยตัวยาเป็นหลัก ซึ่งจะเจือจางหรือไม่เจือจางก็ได้ ส่วนใหญ่ขึ้นรูปด้วยวิธีการบีบอัดหรือการใช้แบบแม่พิมพ์ ซึ่งเจลาตินจะถูกใช้ในขั้นตอนการเตรียมขึ้นรูปเป็นเม็ดยา ซึ่งเจลาตินช่วยในการรวมตัวกันของอนุภาค นอกจากนี้ยังแก้ปัญหาในด้านสารเกาะตัวกันที่ทำให้ตัวยาละลายน้ำและยึดให้ตัวยาขึ้นรูปเป็นเม็ดเดียวกัน จากสมบัติด้านในการเอาชนะแรงระหว่างพื้นผิวของตัวอย่างกับพื้นผิวของวัสดุ (adhesive) อีกด้วย (Parrott, 1987)

โดยทั่วไปเม็ดยาจะผ่านกระบวนการห่อหุ้มเพื่อป้องกันการเกิดฝุ่น การเปลี่ยนแปลงของรสชาติที่ไม่พึงประสงค์ และสามารถระบุรายละเอียดหรือสีเพื่อบ่งชี้เอกลักษณ์ของตัวยานั้นไว้อีกด้วย ซึ่งกระบวนการห่อหุ้มนั้นส่วนใหญ่ใช้น้ำตาล สีและเจลาตินเพื่อเป็นฟิล์มเคลือบเม็ดยานั้นๆ โดยวิธีที่นิยมมากที่สุดคือ การใช้กระบวนการเคลือบม้วน (roll coating pan) และเคลือบสารละลายห่อหุ้มเข้าไปด้วยการฉีดพ่นแบบฝอย (Loftsson and Brewster, 1985)

4) กระบวนการห่อหุ้ม (microencapsulation)

เจลาตินถูกใช้ในการห่อหุ้มน้ำมันด้วยเทคโนโลยีการห่อหุ้ม ทั้งสำหรับด้านโภชนาการและด้านเภสัชกรรม โดยวิธีการดั้งเดิมของการห่อหุ้มนี้รู้จักกันในรูปแบบของวิธี coacervation โดยเจลาตินจะเชื่อมระหว่างสารที่ละลายน้ำและสารที่ไม่ละลายน้ำเข้าด้วยกัน โดยทั่วไปใช้กับอาหารเสริม ทั้งที่เป็นอาหารและวิตามินชนิดต่างๆ ซึ่งขนาดและรูปทรงของผลิตภัณฑ์สามารถกำหนดเองได้ด้วยวิธีการต่างๆ โดยส่วนใหญ่มีขนาดประมาณ 5-500 ไมครอน (GMIA, 2012)

ลิขสิทธิ์มหาวิทยาลัยเชียงใหม่
Copyright© by Chiang Mai University
All rights reserved

2.6.3 อุตสาหกรรมถ่ายภาพ

สำหรับเจลาตินที่ใช้ในการถ่ายภาพจะใช้เจลาตินชนิดบีเป็นหลัก โดยใช้ในขั้นตอนการเตรียมส่วนที่เป็นเยื่อไวแสงหรือ emulsion โดยเจลาตินทำหน้าที่เป็นคอลลอยด์ป้องกันการตกตะกอนของเกลือเงินเฮไลต์ (silver halides) ก่อนฉาบสารไวแสง นอกจากนั้นจะมีชั้นของเจลาตินบนฐานรองรับเพื่อให้สารไวแสงยึดแน่นกับฐานรองรับ โดยเรียกเจลาตินชั้นนี้ว่า subbing layer และเมื่อฉาบสารไวแสงบนฐานรองรับแล้วจะใช้เจลาตินฉาบที่ผิวบนสุดอีกชั้นหนึ่ง เรียกว่า nonstress supercoat เพื่อป้องกันการถูกขีดข่วน และส่วนสุดท้ายส่วนที่เป็นด้านหลังของฟิล์มจะฉาบด้วยเจลาตินผสมกับสี เพื่อป้องกันการโค้งงอ เนื่องจากการเปียกและการแห้งของเยื่อไวแสงของเจลาติน นอกจากนั้น ยังทำหน้าที่ป้องกันการเกิด halation คือ การสะท้อนกลับหมดของแสงที่ผิวล่างของฐานรองรับ ทำให้เกิดวงกลมสว่างขึ้นโดยรอบภาพของจุดกำเนิดแสงอีกด้วย (วันชัย, 2559) ซึ่งในปัจจุบันไม่เป็นที่นิยม

2.7 งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การปรับสภาพหนังก่อนการสกัดด้วยสารละลายชนิดต่างๆ และสภาวะในกระบวนการสกัด ได้แก่ อุณหภูมิ เวลา ค่าความเป็นกรด-ด่าง และสารละลายสำหรับการกระบวนการผลิตเจลาตินได้รับการศึกษาอย่างแพร่หลาย ดังเห็นได้จากรายงานของ Mahmood *et al.* (2008) ซึ่งศึกษาสภาวะที่เหมาะสมในการผลิตเจลาตินสำหรับใช้ในผลิตภัณฑ์อาหารจากหนังและกระดูกวัวเหลือทิ้ง โดยพบว่าเจลาตินสามารถสกัดได้จากหนังและกระดูกวัวเหลือทิ้งด้วยน้ำร้อน หลังจากแช่ด่างเป็นเวลา 2-3 วัน โดยสภาวะที่เหมาะสมในการสกัดได้แก่ การสกัด 3 ขั้นตอน ที่ค่าความเป็นกรด-ด่างเท่ากับ 7 โดยขั้นตอนที่หนึ่งใช้อุณหภูมิ 64 องศาเซลเซียส เวลา 5 ชั่วโมง ต่อมาใช้อุณหภูมิ 74 องศาเซลเซียส เวลา 3.72 ชั่วโมง และขั้นตอนสุดท้ายใช้อุณหภูมิ 84 องศาเซลเซียส เป็นเวลา 3.69 ชั่วโมง ปริมาณผลผลิตเจลาตินที่สกัดได้ 204.7 กรัม

ลิขสิทธิ์มหาวิทยาลัยเชียงใหม่
Copyright© by Chiang Mai University
All rights reserved

Mokrejs *et al.* (2009) ศึกษาการสกัดคอลลาเจนและเจลาตินจากของเหลือทิ้งจากอุตสาหกรรมเนื้อสัตว์ โดยใช้เส้นเอ็นของวัวที่เหลือจากโรงเชือด และชิ้นส่วนอื่นๆได้แก่ หนังและเนื้อ มาทำความสะอาดและเตรียมตัวอย่างโดยการปรับสภาพหนังด้วยเอนไซม์ทางการค้า จากนั้นสกัดด้วยน้ำ แล้วหาขั้นตอนการสกัดที่เหมาะสมเพื่อให้ได้เจลาตินที่มีความแข็งแรงของเจลประมาณ 350-410 กรัม และปริมาณผลผลิตอยู่ในช่วง 55-60% พบว่า การใช้ระยะเวลานานและอุณหภูมิในการสกัดที่เพิ่มขึ้นมีผลทำให้เจลาตินเสื่อมคุณภาพเร็วขึ้น

Li *et al.* (2008) ศึกษาการสกัดคอลลาเจนจากของเหลือทิ้งจากอุตสาหกรรมเครื่องหนัง พบว่า การใช้สารอนินทรีย์ ได้แก่ สารเอทิลีนไดเอมีนเตตระแอซีติกแอซิด (ethylene diaminetetraacetic acid, EDTA) และกรดไฮโดรคลอริกในการปรับสภาพหนังก่อนการสกัด พบว่า การใช้กรดไฮโดรคลอริกได้ปริมาณผลผลิต 41.31% ส่วนสาร EDTA ให้ปริมาณผลผลิต 10.42% นอกจากนี้ การปรับสภาพด้วยกรดไฮโดรคลอริกได้คอลลาเจนที่มีจุดไอโซอิเล็กทริกเป็นกรดมากกว่า มีปริมาณกลุ่มอะมิโนหลักต่ำกว่า และมีค่าความหนืดสูงกว่าการปรับสภาพด้วยสาร EDTA

Defu *et al.* (2009) ศึกษาการใช้อัลตราโซนิคช่วยในกระบวนการสกัดคอลลาเจนจากเส้นเอ็นของวัวด้วยเอนไซม์เปปซิน พบว่า การใช้อัลตราโซนิคสามารถเพิ่มปริมาณผลผลิตที่ได้ 124% และยังมีผลทำให้ระยะเวลาในการสกัดสั้นลงเมื่อเปรียบเทียบกับการสกัดโดยใช้เอนไซม์เปปซินปกติ เนื่องจากอัลตราโซนิคสามารถกระจายเอนไซม์เปปซินให้ทั่วถึงและยังทำให้เส้นใยไฟบรินแยกออกจากกันได้ดีขึ้น จึงทำให้เกิดการย่อยโปรตีนได้ดียิ่งขึ้น

Prommajak และ Raviyan (2013) ศึกษาสมบัติทางกายภาพของเจลาตินจากหนังปลาเผาะ (*Pangasius bocourti Sauvage*) ด้วยการปรับสภาพหนังปลาเผาะด้วยสารละลายโซเดียมคลอไรด์ 0.8 โมลาร์ ร่วมกับสารละลายโซเดียมไฮดรอกไซด์ 0.1 โมลาร์ และสกัดเจลาตินด้วยสารละลายกรดแอซีติก ที่อุณหภูมิ 55 องศาเซลเซียส ค่าความเป็นกรด-ด่าง 4.55 ใช้เวลา 1 ชั่วโมง สมบัติทางกายภาพของเจลาตินที่สกัดได้เมื่อเปรียบเทียบกับเจลาตินทางการค้า พบว่า มีความแข็งแรงเจล 513.75 กรัม ความหนืด 3.88 เซนติพอยส์ ความขุ่น 73.21% สมบัติการเกิดโฟม 1.13% ความเสถียรของโฟม 0.71% ค่าความเป็นอิมัลชั่น 34.2-44.6% และค่าการเกาะตัวกันของอาหาร 369.1 กรัม•วินาที ซึ่งมีค่าสูงกว่าเจลาตินทางการค้า แต่ค่าสี (L* 43.62, C* 3.66 และ h° 45.28) ค่าความสามารถในการยึดเกาะกันภายในชิ้นอาหาร 0.838 และความยืดหยุ่นเจลต่ำกว่าเจลาตินทางการค้า จุดก่อเจลและจุดหลอมเหลวของเจลาตินที่สกัดได้เท่ากับ 16.40 และ 26.87 องศาเซลเซียส ตามลำดับ ต่ำกว่าจุดก่อเจลและจุดหลอมเหลวของเจลาตินทางการค้า คือ 18.45 และ 29.90 องศาเซลเซียส จากผลการทดลองที่ได้แนะนำให้เจลาตินที่สกัดจากหนังปลาเผาะเหมาะสำหรับการผลิตฟิล์มหรือเป็นสารก่อโฟมหรือสารอิมัลซิไฟเออร์ แต่ไม่เหมาะสำหรับใช้เป็นสารก่อเจล

Liu *et al*. (2015) ศึกษาผลของการปรับสภาพด้วยสารละลายด่างและสภาวะการสกัดด้วยสารละลายกรดต่อคอลลาเจนที่สกัดได้จากหนังปลาเฉา (*Ctenopharyngodon idella*) ซึ่งพบว่า การปรับสภาพด้วยสารละลายโซเดียมไฮดรอกไซด์ความเข้มข้น 0.05 และ 0.1 โมลาร์ เพื่อกำจัดโปรตีนที่ไม่ใช่คอลลาเจน ที่อุณหภูมิ 4, 10, 15 และ 20 องศาเซลเซียส ไม่พบความแตกต่างทางนัยสำคัญทางสถิติ ($P>0.05$) ในขณะที่การปรับสภาพด้วยสารละลายโซเดียมไฮดรอกไซด์ความเข้มข้น 0.2 และ 0.5

พบความแตกต่างทางนัยสำคัญ ($P \leq 0.05$) ทางสถิติด้านโครงสร้างของคอลลาเจนที่อุณหภูมิ 15 และ 20 องศาเซลเซียส สำหรับการสกัดด้วยสารละลายกรดที่อุณหภูมิ 4, 10, 15 และ 20 องศาเซลเซียส พบว่า สารละลายกรดแอซีติกความเข้มข้น 0.1 และ 0.2 โมลาร์สามารถสกัดคอลลาเจนได้น้อยกว่าความเข้มข้น 0.5 และ 1.0 โมลาร์ สภาวะที่เหมาะสมในการปรับสภาพ คือ สารละลายโซเดียมไฮดรอกไซด์ความเข้มข้น 0.05-0.1 โมลาร์ และสกัดด้วยสารละลายกรดแอซีติกความเข้มข้น 0.5 โมลาร์ ที่อุณหภูมิ 4-20 องศาเซลเซียส ทั้งการปรับสภาพและการสกัด

Cho *et al.* (2005) ศึกษาสภาวะที่เหมาะสมในการสกัดเจลาตินโดยใช้วิธี RSM เพื่อศึกษาความเข้มข้นของสารละลายโซเดียมไฮดรอกไซด์ เวลาในการปรับสภาพและเวลาในการสกัดต่อผลของความแข็งแรงเจลและปริมาณเจลาติน หลังจากนั้นศึกษาสมบัติทางกายภาพของเจลาตินจากหนังปลาทูน่าครีบเหลืองเปรียบเทียบกับเจลาตินจากหนังวัวและไก่ พบว่า สภาวะที่เหมาะสม คือ การปรับสภาพด้วยสารละลายโซเดียมไฮดรอกไซด์ความเข้มข้น 1.89% เวลา 2.87 วัน ที่อุณหภูมิการสกัด 58.15 องศาเซลเซียส ระยะเวลาในการสกัด 4.72 ชั่วโมง ให้ค่าความแข็งแรงเจลเท่ากับ 429.1 กรัม ปริมาณเจลาติน 89.7% ความแข็งแรงเจล 426 กรัม สูงกว่าความแข็งแรงเจลจากเจลาตินหนังวัว (216 กรัม) และไก่ (295 กรัม) แต่มีจุดก่อเจลและจุดหลอมเหลวต่ำกว่าเจลาตินชนิดอื่น สมบัติความยืดหยุ่นของเจลาตินจากปลาทูน่าครีบเหลืองไม่เปลี่ยนแปลงที่อุณหภูมิ 20 องศาเซลเซียส แต่เพิ่มขึ้นที่อุณหภูมิ 10 องศาเซลเซียสซึ่งมีรูปแบบคล้ายกับเจลาตินหนังวัวและไก่

Mohtar *et al*. (2010) ศึกษาสภาวะการสกัดที่เหมาะสมสำหรับการสกัดหนังปลาโฮกิ (*Macruronus novaezelandiae*) โดยพบว่า การปรับสภาพหนังด้วยสารละลายโซเดียมคลอไรด์ความเข้มข้น 0.75 โมลาร์เป็นเวลา 9 นาที และสกัดด้วยน้ำร้อนที่อุณหภูมิ 49.3 องศาเซลเซียส เป็นเวลา 60 นาที ได้ค่าจากการทำนายปริมาณผลผลิตเท่ากับ 17.4% ซึ่งใกล้เคียงกับผลการทดลอง คือ 17.6% รูปแบบโมเลกุลของโปรตีนจากเจลาตินที่สกัดได้มีน้ำหนักประมาณ 191 กิโลดาลตันซึ่งมากกว่าเจลาตินจากไก่ แต่ค่าความแข็งแรงเจล (197±5 กรัม) น้อยกว่าเจลาตินจากไก่ (307±8.4 กรัม) และเจลาตินจากวัว (273±16.1 กรัม) ที่อุณหภูมิ 7 องศาเซลเซียส อย่างไรก็ตาม ค่าความแข็งแรงเจลของเจลาตินจากหนังปลาโฮกิก็ยังให้ค่าสูงกว่าเจลาตินจากปลาทะเลน้ำเย็นชนิดอื่นๆ

Balti *et al*. (2011) ศึกษาการสกัดและสมบัติหน้าที่ของเจลาตินจากหมึกกระดอง (*Sepia officinalis*) โดยการเติมเอนไซม์โปรตีเอส (protease) ที่สกัดจากกระเพาะของปลาฉลาม (*Mustelus mustelus*) ที่ระดับความเข้มข้น 0 ถึง 15 หน่วย/กรัม เปรียบเทียบลักษณะและสมบัติหน้าที่ของเจลาตินที่ได้กับเจลาตินจากหนังวัว พบว่า ปริมาณผลผลิตที่สกัดได้ที่อุณหภูมิ 48 องศาเซลเซียส เท่ากับ 2.21% และ 7.84% จากการสกัดด้วยสารละลายกรดและการสกัดด้วยเอนไซม์ 15 หน่วย/กรัม

ตามลำดับ เจลาตินที่สกัดได้มีปริมาณโปรตีนสูง (91.35%) ปริมาณไขมันต่ำ (0.28%) เจลาตินที่สกัดได้มีส่วนประกอบของกรดอะมิโนแตกต่างจากเจลาตินจากหนังวัว ซึ่งประกอบไปด้วยปริมาณไฮดรอกซีโพรลีนและโพรลีนต่ำกว่าเจลาตินจากหนังวัว แต่มีปริมาณซีรีนสูงกว่าเจลาตินจากหนังวัว สมบัติความแข็งแรงเจล (181 กรัม) ต่ำกว่าเจลาตินจากหนังวัว (259 กรัม) ($P \leq 0.05$) ซึ่งมีสาเหตุมาจากปริมาณไฮดรอกซีโพรลีนต่ำแต่มีสมบัติความเป็นสารอิมัลซิไฟเออร์และความเสถียรของโฟมดีกว่าเจลาตินจากหนังวัว ($P \leq 0.05$)

Lassoued *et al*. (2014) ศึกษาลักษณะและสมบัติหน้าที่ของเจลาตินจากหนังปลากระเบน โดยปรับสภาพหนังในสารละลายโซเดียมไฮดรอกไซด์ 0.05 โมลาร์/ลิตร เป็นเวลา 1 ชั่วโมงที่อุณหภูมิ 4 องศาเซลเซียส และสกัดด้วยสารละลายกรดแอซีติก 0.2 โมลาร์ หรือสารละลายไกลซีน-ไฮโดรคลอริกร่วมกับเอนไซม์เปปซิน ที่ค่าความเป็นกรด-ด่างเท่ากับ 2 พบว่า การเติมเอนไซม์เปปซินสามารถเพิ่มปริมาณผลผลิตของเจลาตินเป็น 30% จากปกติที่สกัดด้วยสารละลายกรดแอซีติกหรือสารละลายไกลซีน-ไฮโดรคลอริกที่ให้ปริมาณผลผลิตเท่ากับ 18.32% และ 23.01% สมบัติที่พบในเจลาตินที่สกัดได้ พบว่า เจลาตินมีปริมาณโปรตีนสูง แต่น้ำหนักโมเลกุลของโปรตีนต่ำ ทำให้ส่งผลต่อค่าความแข็งแรงเจลของเจลาติน ซึ่งมีความแข็งแรงเจลเพียง 140 กรัม ในขณะที่เจลาตินทางการค้ามีความแข็งแรงเจล 260 กรัม รวมถึงค่าเนื้อสัมผัสของเจลาตินแสดง ค่าความแข็งความหยุ่นหนืด ค่าความสามารถในการยึดเกาะกันภายในชิ้นอาหารและพลังงานการเคี้ยวอาหารแข็งต่ำกว่าเจลาตินทางการค้าอีกเช่นกัน โดยเจลาตินที่ได้เหมาะสำหรับประยุกต์ในการทำให้ผลิตภัณฑ์เสถียรและการทำน้ำผลไม้ให้ใส

Sinthusamran *et al*. (2014) ศึกษาสภาวะในการสกัดและสมบัติของเจลาตินจากหนังปลากะพง (*Lates calcarifer*) โดยการปรับสภาพหนังปลากะพงด้วยสารละลายโซเดียมไฮดรอกไซด์ความเข้มข้น 0.1 โมลาร์ 3 ชั่วโมง สารละลายกรดแอซีติกความเข้มข้น 0.05 โมลาร์ 2 ชั่วโมง ที่อุณหภูมิห้อง หลังจากนั้นศึกษากระบวนการสกัดหนังปลาด้วยน้ำกลั่นที่อุณหภูมิ (45 และ 55 องศาเซลเซียส) และเวลาต่างๆ (3, 6 และ 12 ชั่วโมง) พบว่า ที่อุณหภูมิ 45 และ 55 องศาเซียส ที่เวลาต่างๆ มีปริมาณผลผลิตเจลาตินที่สกัดได้อยู่ในช่วง 51.6-57.3% และ 62.0-66.4% ตามลำดับ โดยเจลาตินทั้งหมดประกอบด้วยสายโซ่เบต้า แอลฟา โพรลีนและไฮดรอกซีโพรลีนในปริมาณสูงโดยทั่วไป สมบัติด้านความแข็งแรงเจลของเจลาตินลดต่ำลง เมื่ออุณหภูมิและเวลาในการสกัดเพิ่มมากขึ้น เจลาตินที่สกัดได้ที่อุณหภูมิ 45 องศาเซลเซียส เป็นเวลา 3 ชั่วโมงให้ความแข็งแรงเจลสูงที่สุด (369 กรัม) โดยสูงกว่าเจลาตินทางการค้า อุณหภูมิก่อเจลเท่ากับ 19.5-20.0 องศาเซลเซียส และอุณหภูมิหลอมเหลวเท่ากับ 26.3-27.0 องศาเซลเซียส โดยทุกเจลาตินสามารถก่อเจลได้ที่อุณหภูมิ 25

องศาเซลเซียส ภายในเวลา 30 นาที อย่างไรก็ตาม เจลาตินที่สกัดได้ที่อุณหภูมิ 45 องศาเซลเซียส สามารถใช้เวลาก่อเจลได้เร็วกว่าเจลาตินที่สกัดที่อุณหภูมิ 55 องศาเซลเซียส ดังนั้นจึงสามารถใช้ทดแทนเจลาตินที่ผลิตจากสัตว์เลี้ยงลูกด้วยนมได้

นอกจากนี้ ยังมีการพัฒนาเทคนิคของการสกัดโดยเริ่มนำเอนไซม์มาใช้ในกระบวนการสกัดหนังสัตว์อีกด้วย จากการศึกษาการสกัดและทำให้บริสุทธิ์ของเจลาตินจากเศษหนังสัตว์ใหญ่ที่ยังไม่ผ่านการฟอกโดยใช้แอลคาไลน์โปรทีเอส โดยทำการศึกษาปัจจัยในการสกัดต่างๆ ได้แก่ ความเข้มข้นของเอนไซม์ (0-10,000 หน่วย/มิลลิกรัม) เวลา (20-180 นาที) อุณหภูมิ (40-60 องศาเซลเซียส) และค่าความเป็นกรด-ด่าง (8-11) รวมทั้งศึกษาสมบัติของเจลาตินที่สกัดได้ในด้านความแข็งแรงเจลและความหนืด จากการทดลอง พบว่า ความเข้มข้นของเอนไซม์ เวลา อุณหภูมิ ค่าความเป็นกรด-ด่างและอิทธิพลร่วมระหว่างปัจจัยทั้งสี่มีผลต่อความแข็งแรงเจลอย่างมีนัยสำคัญ ($P \leq 0.05$) ส่วนความหนืด พบว่า เวลา อุณหภูมิ ค่าความเป็นกรด-ด่าง และอิทธิพลร่วมระหว่างความเข้มข้นของเอนไซม์ อุณหภูมิและค่าความเป็นกรด-ด่างมีผลต่อความหนืดของเจลอย่างมีนัยสำคัญ โดยค่าความแข็งแรงเจลอยู่ในช่วง 4.6-165.8 กรัม และความหนืดอยู่ในช่วง 1.59-3.07 เซนติพอยส์ การศึกษาการทำบริสุทธิ์ของเจลาติน พบว่า สมบัติความแข็งแรงเจลและความหนืดของเจลาตินแปรผันตามน้ำหนักโมเลกุล เมื่อน้ำหนักโมเลกุลเพิ่มขึ้นจะทำให้ความแข็งแรงเจลและความหนืดเพิ่มขึ้นตามไปด้วย โดยน้ำหนักโมเลกุลอยู่ในช่วง 100 กิโลดาลตัน ซึ่งมีความแข็งแรงเจลมากกว่า 160 กรัม และความหนืดเท่ากับ 3.00 เซนติพอยส์ เมื่อเปรียบเทียบกับมาตรฐานผลิตภัณฑ์อุตสาหกรรมของสมบัติทางเคมีและกายภาพด้านอื่น ได้แก่ สมบัติด้านการละลาย ค่าความเป็นกรด-ด่าง สี ความชื้น ไขมัน โลหะหนัก (ปริมาณสารหนู ตะกั่ว โลหะหนัก) และซัลเฟอร์ไดออกไซด์ และปริมาณจุลินทรีย์ทั้งหมดเป็นไปตามมาตรฐานกำหนด (ปาริชาติ, 2548)

ลิขสิทธิ์มหาวิทยาลัยเชียงใหม่
Copyright© by Chiang Mai University
All rights reserved

การศึกษาอิทธิพลของสภาวะในการใช้เอนไซม์ต่อการผลิตเจลาตินจากหนังสัตว์ใหญ่ โดยใช้เอนไซม์ในการไฮโดรไลซ์หนังสัตว์ในสภาวะต่างๆ ซึ่งเอนไซม์มีสองชนิด คือ เอนไซม์ปาเปนและนิวเตรส สำหรับศึกษาปัจจัยด้านต่างๆ ได้แก่ ความเป็นกรด-ด่าง (6-8) อุณหภูมิ (40-70 องศาเซลเซียส) และเวลาในการผลิตเจลาตินต่อสมบัติของเจลาตินที่สกัดได้ ได้แก่ ความแข็งแรงเจลและความหนืด จากการทดลองพบว่า ปริมาณสารตั้งต้นเป็นตัวแปรสำคัญในการควบคุมอัตราการเกิดปฏิกิริยาและปริมาณผลผลิตที่ได้ ซึ่งปริมาณผลผลิตที่ได้ของเจลาตินจากเอนไซม์ทั้งสองชนิดอยู่ในปริมาณ 70-80% โดยปริมาณอัตราส่วนที่เหมาะสมของเอนไซม์ต่อสารตั้งต้น คือ 0.3:200 ที่อุณหภูมิ 70 องศาเซลเซียส ค่าความเป็นกรด-ด่าง 6-7 สำหรับเอนไซม์ปาเปนและที่อุณหภูมิ 40-50 องศาเซลเซียส ค่าความเป็นกรด-ด่าง 6-7 สำหรับเอนไซม์นิวเตรส จากกระบวนการสกัดตามสภาวะที่

กำหนด พบว่า เจลาตินที่สกัดด้วยเอนไซม์ปาเปน (papain) มีความหนืดต่ำกว่าเจลาตินทางการค้า (2.9-5.6 เซนติพอยส์) ซึ่งเอนไซม์ปาเปนจึงเหมาะสำหรับการผลิตเจลาตินที่มีแข็งแรงเจลและความหนืดต่ำ ในขณะที่ความหนืดของเจลาตินที่ได้จากเอนไซม์นิวเตรสเท่ากับ 1.5-3 เซนติพอยส์ ซึ่งเอนไซม์นิวเตรสเหมาะสำหรับการผลิตโปรตีนไฮโดรไลเสทหรือคอลลาเจนไฮโดรไลเสท (ก้องภพ, 2547)

การศึกษาการผลิตเจลาตินจากหนังสัตว์ใหญ่โดยใช้โพรทีโอไลติกเอนไซม์ที่สกัดจากยางมะละกอ โดยศึกษาปัจจัยด้านอุณหภูมิ ค่าความเป็นกรด-ด่าง เวลาและอัตราส่วนของเอนไซม์ต่อหนังสัตว์ต่อสมบัติของเจลาตินที่สกัดได้ พบว่า สภาวะที่เหมาะสมในการใช้เอนไซม์สกัดหยาบและเอนไซม์ปาเปนทางการค้า คือ ที่อุณหภูมิ 75 องศาเซลเซียส และค่าความเป็นกรด-ด่าง 7 ทำให้ปริมาณผลผลิตที่ได้ประมาณ 60-70% ของโปรตีนหนังสัตว์เริ่มต้น ซึ่งสมบัติด้านความแข็งแรงเจลและความหนืดของเจลาตินที่สกัดได้จากกระบวนการไฮโดรไลซิสที่ใช้เอนไซม์ทั้งสองชนิดมีค่าต่ำ อย่างไรก็ตาม สมบัติของเจลาตินสามารถควบคุมได้โดยการปรับอัตราส่วนของเอนไซม์ต่อหนังสัตว์ อุณหภูมิ และค่าความเป็นกรด-ด่างที่ใช้ในการไฮโดรไลซิสหนังสัตว์ (สิทธิรักษ์, 2548)

ลิขสิทธิ์มหาวิทยาลัยเชียงใหม่
Copyright© by Chiang Mai University
All rights reserved